

hrvatski kazališni djelatnik i publicist Pavao Cindrić, što je u njegovoj ostavštini i sačuvano, ali većinom je riječ o izrescima iz novina i njegovim osobnim bilješkama. No, u tom prikupljanju došao je i do podataka o Brozovu sudjelovanju u Prvom svjetskom ratu i popisu tadašnjih austrougarskih vlasti koje su Tita vodile kao nestalog, nakon što je zarobljen u Rusiji. Cindrić je to poslao Titu u Beograd, o čemu je 15. kolovoza 1966. jugoslavenskog vođu obavijestila njegova Služba za štampu: „Obavještavajući da prikuplja građu za biografiju drugu Predsjednika, književnik Pavao Cindrić, iz Zagreba, poslao je priložene faksimile dokumenata Kriegsministeriuma K. U.K. do kojih je došao u Vojnom muzeju u Beču. Uz isto pismo, P. Cindrić je poslao drugu Predsjedniku i drugarici Broz svoje knjige Grički milenij, Pjesnici Zagrebu i Hrvatski i srpski teatar. Književniku Cindriću zahvalili smo na knjigama i dokumentima.“ Spominju se zapravo dva dokumenta, Popis gubitaka i Alfabetski popis. Prvi je objavljen u Beču 10. prosinca 1915., a drugi 26. siječnja 1916., i u oba je Josip Broz proglašen nestalim. U popratnim generalijama navedeno je da je riječ o Josipu Brozu, pripadniku 25. regimente, odnosno 25. domobranskog puka, Hrvat u nacionalnosti, rođenom 1892. u općini Zagorska Sela, Klanjec, po činu izviđačkom dočasniku.

Za poslijeratno razdoblje u hrvatskim arhivima ima vrlo malo materijala o Titu. Primjerice, u fondu CK SKH nalaze se uglavnom dokumenti koji su službeno stizali iz Beograda. Nešto se više može naći ako se istražuje dokumentacija o njegovim posjetima i boravcima u Hrvatskoj te govorima i sastancima s rukovodstvom SR Hrvatske. Slično je i kad se počne istraživati osobne fondove. Tako se o Titu nešto može naći u ostavštini njegove desne ruke u Hrvatskoj, Vladimira Bakarića. No to nisu Bakarićeve bilješke ili uspomene, nego dokumenti koji su također službenim putem njemu stizali iz Beograda, ili stenogrami razgovora koje je Tito vodio u više navrata s hrvatskim rukovodstvom. I drugi bivši hrvatski komunistički dužnosnici sigurno imaju slične spise u svojim privatnim arhivima. Neki od njih,

primjerice iz ostavštine bivšeg jugoslavenskog saveznog sekretara za vanjske poslove Josipa Vrhovca, osvanuli su u medijima. I kod onih još živućih sigurno bi se nešto moglo naći, posebice kod Budimira Lončara i Milke Planinc. Lončar je bio posljednji jugoslavenski savezni sekretar za vanjske poslove, prije toga na različitim pozicijama u diplomaciji, počevši od tajne službe zadužene za Zapad. Milka Planinc bila je pak hrvatska partijska šefica nakon sloma Hrvatskog proljeća 1971. te polovinom 1980-ih predsjednica savezne vlade koja se tada zvala Savezno izvršno vijeće.“

Treba li normalnom čitatelju ikakav zaključak nakon svega? Za kraj opet citiram kolegu Geigera: „Netko mudar nedavno je izrekao da su naši povjesničari u mnogo slučajeva veća sramota od naše povijesti!“.

*Zvonimir Despot
Pero Simić*

Goran Latinović, JUGOSLAVIJA I SKANDINAVSKE ZEMLJE (1918–1945); DIPLOMATSKI, EKONOMSKI I KULTURNI ODNOSI, Filozofski fakultet, Banjaluka 2014, 238 str.

Iako su teme iz političke, uključujući i diplomatsku istoriju najzastupljenije u srpskoj istoriografiji (a i šire), jugoslovensko-skandinavski odnosi do ovog rada Gorana Latinovića, docenta na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci, bili su u početnoj fazi istraživanja. Razlog je prvenstveno u velikim zahtjevima koji se postavljaju pred istraživača, a vide se iz stvaralačkog puta koji je prešao autor ove knjige.

Svoje istraživanje on je zasnovao na širokoj izvornoj podlozi. Riječ je, prvenstveno, o arhivskoj građi Arhiva Srbije i Arhiva Jugoslavije u Beogradu, te Švedskog nacionalnog arhiva i Švedskog vojnog arhiva u Stokholmu. Koristio je i objavljene zbirke dokumenata, statističke preglede, štampu, memoare, putopise. Stoga ga je istraživački put vodio u više beogradskih biblioteka: Narodnu biblioteku Srbije, Centralnu biblioteku Srpske akademije nauka i umetnosti, Biblioteku Srpske patrijaršije, Biblioteku

Grupe za skandinavske jezike i književnost Filološkog fakulteta; u Stokholmu je dugo sjedio u čitaonicama Švedske nacionalne biblioteke i Biblioteke Stokholmskog univerziteta. Naravno, u istraživačkom procesu služio se literaturom relevantnom za predmet svoga rada, koja nije, zbog neistraženosti teme, naročito obimna. Među naslovima su djela na srpskom, švedskom, danskom, norveškom i engleskom jeziku. Prema sadržini to su djela iz raznih oblasti istorije, ali i iz ekonomije, kulture, književnosti. Prvi naslov je objavljen 1902, a posljednji 2014. godine.

Ovladavši izvornom građom i rezultatima dosadašnjih istraživanja, Latinović se našao pred pitanjem kompozicije rada. Riješio ga je kombinovanjem hronološkog i problemskog pristupa. Glavni dio knjige podijelio je u osam glava. U prve četiri glave i u osmoj glavi – *Odnosi Srbije sa skandinavskim zemljama do 1918. godine, Djelatnost poslanstava Kraljevine Srbije – Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Stokholmu i Kopenhagenu i pitanje priznanja u skandinavskim zemljama novostvorene jugoslovenske države (1918–1920), Odnosi bez poslanstava – Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevina Jugoslavija i skandinavske zemlje (1920–1936), Jugoslovensko-skandinavski odnosi (1936–1940) i U vrtlogu rata (1941–1945) – stradanje jugoslovenskih logoraša u Norveškoj i njihovo djelovanje u Švedskoj* – autor se odlučio za hronološki pristup predstavljajući istraživačke rezultate o istorijskom razvoju kulturnih, diplomatskih, humanitarnih i ekonomskih odnosa. Istorija odnosa počinje prije više od 200 godina kada je bezmalo cijelo Balkansko poluostrvo bilo pod turskom vlašću. Iz autorovog izlaganja slijedi da njihov intenzitet raste sa modernizacionim procesima, posebno širenjem i ubrzanjem svakovrsnih komunikacija među ljudima i zemljama. Autor utvrđuje da su kulturni odnosi (prevodilačaka, putopisna i izdavačka djelatnost) prethodili ekonomskim i političkim odnosima. Poznato je da su književnici iz sjeverne Evrope bili u centru pažnje evropske kulturne javnosti početkom 20. vijeka. Bili su čitani i na slovenskom Jugu. U tom miljeu su 1911. godine

publikovana znamenita *Pisma iz Norveške* Isidore Sekulić. Ratovi u prvoj polovini 20. vijeka zblížili su Srbe i Skandinavce. Carinski rat sa Austro-Ugarskom tjerao je Srbiju na traženje alternativnih tržišta, pa narasta trgovinska razmjena sa evropskim Sjeverom. U Balkanskim ratovima, Prvom svjetskom ratu i Drugom svjetskom ratu Skandinavci su Srbe zadužili humanitarnim radom. Poslije Prvog svjetskog rata, Aleksandrova Jugoslavija je spoljnu politiku orijentisala ka Balkanu, srednjoj Evropi, Francuskoj i Velikoj Britaniji, pa su odnosi sa skandinavskim državama gubili na intenzitetu. Ponovo su pojačani pred Drugi svjetski rat. Autor je, dakle, uočio jednu od konstanti u jugoslovensko-skandinavskim odnosima, koju je naglasio i u zaključku: kada su Srbija i, kasnije, Jugoslavija bile izložene jačem pritisku iz centra Evrope (Austro-Ugarske, odnosno Njemačke) tražile su, između ostalih, čvršće veze sa zemljama na periferiji Evrope. Uočavanje ove konstante autoru je omogućila primjena teoretskog modela centar – periferija. U stvari, zahvaljujući ovom modelu, autor je sebi olakšao cijelo istraživanje.

U glavama *Švedski kapital u jugoslovenskoj privredi, Jugoslovensko-skandinavsko udruženja (1930–1941) i Naučni i kulturni pregaoci, studenti, publicisti, novinari, sportisti i turisti kao činioci jugoslovensko-skandinavskih odnosa* Latinović primjenjuje problemski pristup. U ovim glavama saznajemo da je Jugoslaviju u godinama pred Drugi svjetski rat posjećivalo oko 2000 skandinavskih turista, da je švedski kapital učestvovao u 23 jugoslovenska preduzeća sa 2,5% u ukupnom stranom kapitalu u jugoslovenskoj privredi. Ovdje nas autor, između ostalih, upoznaje sa Milošem Crnjanskim, našim trećim velikim putopiscem skandinavskih zemalja, poslije Svetomira Nikolajevića i Isidore Sekulić, i njegovim djelom *Kod Hiperborejaca*.

Zaključak pokazuje naučnu zrelost autora. On je potpuno svjestan značaja, doprinosa, ali i izvjesne nedorečenosti svog istraživačkog poduhvata. Potpunija obrada teme kojom se bavio moguća je dodatnim istraživanjem izvora danske i norveške proveni-

jencije, ali je jasno da ta istraživanja ne bi dovela u pitanje zaključke ovog rada. Latinović ukazuje da su jugoslovensko-skandinavski odnosi sadržajniji u razdoblju poslije 1945. godine, što zahtjeva posebnu i obimniju studiju. Pošto je ova knjiga od interesa i za skandinavsku intelektualnu javnost nadamo se da će biti prevedena na tamošnje jezike. Dok se to ne desi, interesovanje za ovu knjigu na toj strani kod čitalaca koji ne vladaju srpskim jezikom biće zadovoljeno čitanjem prevoda zaključka na engleski i švedski jezik.

Značajne statističke podatke, pretežno o ekonomskoj razmjeni, autor je sredio u tabele i uklopio na mjesta koja bitno olakšavaju čitanje teksta. Važne vrline knjige jesu jezik i stil koji prosto odišu sigurnošću, jednostavnošću i lakoćom izraza.

Autor je, suvereno vladajući obimnom izvornom podlogom i rezultatima dosadašnjih istraživanja, te svim elementima naučne metodologije, iscrpno rekonstruisao istoriju međusobnih odnosa država i naroda na geografskim periferijama Evrope. Ipak, pošto su Skandinavija i Balkan često u djelokrugu velikih sila sa zapada, centra i istoka Evrope, ovo je studija i o velikim silama i krupnim događajima evropske i svjetske istorije. U svakom slučaju, nesumnjiv je doprinos studije Gorana Latinovića *Jugoslavija i skandinavske zemlje (1918–1945): diplomatski, ekonomski i kulturni odnosi istoriji spoljne politike Srbije, Jugoslavije i skandinavskih država*, kao i istoriji međunarodnih odnosa Evrope do 1945. godine.

Dragiša D. Vasić